

9. Свобода. – Ужгород, 1938. – 19 квітня.
10. Плав'юк Микола. Внесок Організації Українських Націоналістів у будівництво Карпатської України / Микола Плав'юк // Матеріали міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна-пролог відродження української держави». – Ужгород, 1994. – С. 136-145.
11. ДАЗО, ф.3 (Президія уряду Карпатської України у Хусті. 1938 р.), оп. 1., спр. 13 (Меморандум Української Народної ради в Нижньому Бистрому. 30.12.1938р.).
12. ДАЗО, ф. 2. (Президія земського уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді. 1924-1938 рр.), оп. 1, спр. 177 (Переписка з Міністерством Внутрішніх справ, поліційними і окружними урядами про діяльність підозрілих осіб. 29.11.1937 р. – 30.12.1937 р.).
13. ДАЗО, ф. 3 (Президія уряду Карпатської України у Хусті. 1938 р.), оп. 3, спр. 173 (Прохання громадян про прийняття їх на державну роботу і переписка з цього приводу. 3.01.1939 р. – 15.03.1939 р.).
14. Вергеш М. Наш край завжди лишається українським! / М.Вергеш // Наука і суспільство. – 1992. – № 12. – С. 26-29.
15. Вергеш М.М., Задорожний В.С. Карпатська Україна в 1938-1939 рр.: Деякі аспекти соціально-економічного і політичного розвитку/ М.Вергеш // Український історичний журнал. – 1995. – № 2. – С. 42-51.

УДК 94 00.17(=161.2=161.1)№1939-1941)

Т.Карпучіна

УКРАЇНА В ПЛАНАХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті висвітлено плани іноземних держав стосовно України на початку Другої світової війни.

Ключові слова: Польський еміграційний уряд, польське підпілля, Організація українських націоналістів.

В статті показані плани іноземних держав України в началі Другої світової війни.

Ключевые слова: Польское эмиграционное правительство, польское подполье, Организация украинский националистов.

In the article, on the basis of a great amount of sources, is analysed the Ukrainian-Polish interethnic relations on the early stage of the World War II.

Poland's activity in the direction of totalitarianism ended with the formation in 1937, the government's party Camp of national unity. The proponents of authoritarian methods of government, United around E.Rydz-Smigly, had a goal-to unite the Polish society around the idea of defense of the state.

In order to once and forever put an end to harassment of Ukrainians to gain independence, the government took the direction of the displacement, and in fact the complete cleansing of the «Eastern Borderlands» of the Ukrainian population through its forced evictions and the gradual assimilation and polonisation. Due to the weakening of the Ukrainian minority on the territory of Galicia and Western Volhynia was planned a radical increase of the Polish element in the region. A new stage in the national politics of Poland aimed at creating disposable state began extermination actions of the military. Particularly active in this area acted since 1937 Housing protect frontier.

In early 1939 the Ministry of foreign Affairs was developed by a secret project «the Main directions of immigration policy in the territories of Lviv, Ternopil and Stanislavsky provinces.» In particular, the document proposed to strengthen actions to create favorable for emigration of Ukrainians conditions.. Already at the initial stage, in the territories from Zbruch and up to ethnically Polish lands, it was supposed to create a corridor which will be dominated by Polish element Line, which will be the core of these territories was called the railway Krakiw – Jaroslaw – Peremyśl – Ternopil. In accordance with «Main directions...», emigration needs to be of two types: foreign and continental The first of them was proposed to apply to the Ukrainians, while the ban on travel to other countries for permanent residence to the poles. The second is the so-called temporary or «zarobkowa» emigration (for earnings), which was permitted to apply in the first place against the Polish element

Key words: Polish emigratory government, Ukrainian underground organization, Polish underground organization, Organization of Ukrainian Nationalists.

Намагаючись вирішити українську проблему наприкінці 30-х рр. польський уряд зупинився на найрадикальніших методах її розв'язання. Переломним у зміні політики польської влади щодо українців став 1935 р., коли після смерті Ю.Пілсудського право-радикальні сили Польщі розпочали боротьбу за вплив у країні. Боротьба між прихильниками «державної асиміляції» українців та радикального розв'язання українського питання завершилась перемогою останніх. Після відставки 12 жовтня 1935 р. В.Славека з посади прем'єр-міністра у правлячому таборі фактично не було авторитетного лідера, який зміг би продовжити курс на «нормалізацію».

Еволюція державного устрою Польщі у напрямку тоталітаризму завершилася утворенням у 1937 р. проурядової партії Табір національної єдності (ТНЄ). Прихильники авторитарних методів правління, об'єднавшись навколо Е.Ридз-Смігли, ставили мету згуртувати польське суспільство навколо ідеї оборони держави [14; 15].

Для того, щоб раз і назавжди покласти край домаганням українців отримати незалежність, влада взяла курс на витіснення, а фактично на повне очищення «східних кресів» від українського населення шляхом його примусового виселення та поступової асиміляції і ополячення. За рахунок послаблення позицій української меншини на теренах Галичини та Західної Волині планувалося докорінне збільшення польського елемента в регіоні. Новий етап у національній політиці Польщі спрямований на створення однонаціональної держави розпочався екстермінаційними діями військових кіл. Особливо активно в цьому напрямку діяв, починаючи з 1937 р. Корпус охорони пограниччя (КОП).

Слід зазначити, що своєрідним підсумком польсько-українських стосунків у міжвоєнний період стала «Декларація Центрального Комітету УНДО в справі становища українського народу в польській державі» від 7-го травня 1938-го року [12, 28]. У ній зазначалося, що політика нормалізації стосунків між польським та українським народами, яка проводилась УНДО впродовж трьох років, не призвела до позитивних наслідків. Провину за невдачу політики нормалізації Центральный Комітет

повністю покладав на польський уряд, який за словами «Декларації...» не тільки не заважав, але й навпаки часто був співучасником негативних вчинків щодо українців. Серед них наводилися наступні: негативна політика щодо української церкви, намагання постійно внести розлад в консолідацію українського народу, ввівши поняття «русинів» та всіляко підтримуючи думку про існування різних племен, на зразок лемків, гуцулів, волиняків, поліщуків, які, нібито, були зовсім різними окремими племенами, виключення українських селян з процесу парцеляції, особливо на прикордонних територіях, відбір права до навчання рідною мовою, недопущення українців до самоврядування та участі в політичному житті країни, постійні репресії щодо українського культурного життя тощо. Водночас вже тоді, у 1938 р., УНДО попереджало, що така політика рано чи пізно призведе до використання її ворожими чинниками (СРСР та Німеччиною) стане загрозою миру і може призвести до протистояння [12, 3].

Можна припустити, що ініціативу розробки радикальної програми направленої не лише на придушення українського національно-визвольного руху, але й взагалі проти розвитку національної свідомості та самобутності українського народу, схвалив Е.Ридз-Смігли. Вирішення українського питання планувалося здійснювати в двох напрямках. Перший – залагодження проблеми на міжнародному рівні, зокрема шляхом домовленості з Німеччиною, яка вміло використовувала українську карту для тиску на країни, у складі яких знаходились окремі українські території, й на Польшу в тому числі. Другий – радикальне розв'язання української проблеми безпосередньо в межах Речіпосполитої.

Польській дипломатії вдалося досягти домовленості з керівництвом Третього рейху про фактичну підтримку своєї політики щодо українців. Виношуючи плани війни з Польщею, Гітлер з легкістю підтримав процес вироблення спільної позиції в українському питанні для того, щоб приспати пильність офіційної Варшави. 5-го січня 1939 р. у розмові з міністром закордонних справ Речіпосполитої Ю.Беком він запевнив, що Німеччина за будь-яких обставин зацікавлена у збереженні

сильної національної Польщі. В свою чергу польський міністр заявив, що «Україна» це польське слово яке означає «східні прикордонні землі», котрі «протягом десятиліть позначали території, розташовані на схід від польських володінь вздовж Дніпра [14, 17].

Позицію Гітлера підтвердив і міністр закордонних справ Німеччини Й.Ріббентроп. При обговоренні ставлення обох держав до «Великої України», яке відбулося між ним і Ю.Беком 6-го січня 1939 р., він підкреслив, що розуміє занепокоєння уряду Польщі, пов'язане з наростанням українського руху, викликаним подіями в Карпатській Україні, і заявив, що є реальна можливість вирішити українське питання за умови їхнього тісного співробітництва [13, 21]. Позицію Німеччини він охарактеризував так: «Ми зацікавлені в радянській Україні постільки поскільки всюди чинимо росіянам шкоду...тому природно, що підтримуючи контакти з російською Україною ми ніколи не мали жодних справ з польськими українцями. Навпаки, це суворо заборонялося фюрером, який вже виклав свою негативну позицію стосовно Великої України» [13, 21]. Заручившись обіцянками Третього рейху та з огляду на внутрішньополітичну ситуацію в країні, пов'язану з наростанням національно-визвольного руху, польський уряд взяв курс на тотальні репресії, асиміляцію та ополячення українців на їх власних етнічних теренах.

Напруга в польсько-українських стосунках вилилась в рішення офіційної влади розв'язати наболілу проблему радикальними методами. У Варшаві прийшли до висновку, що справа ліквідації українського питання в попередній час просувалася занадто повільно, а тому повноваження щодо її розв'язання потрібно перебрати на себе уряду.

На думку М.Сивіцького, поштовхом до такого рішення став меморіал від 28-го листопада 1938 р., прийнятий Секретаріатом порозуміння польських суспільних організацій. В ньому йшлося про необхідність захисту польської спільноти від переслідувань зі сторони української більшості на «східних теренах» [14, 269]. Для того, щоб орієнтуватись у ситуації, було здійснено опрацювання національного складу 84 повітів на теренах

«східних кресів». Метою проекту було встановити на скільки потрібно збільшити чисельність поляків в тому чи іншому повіті, щоб вони там становили не менше 51% від загальної кількості населення [13, 148-159]. 25-28 січня 1939 р. відбулися засідання Ради міністрів на чолі з Е.Ридз Сміглим. На них було прийнято рішення про те, щоб кожен міністр до 15-го лютого 1939 р. надав інформацію про кількість українців, що знаходяться у підпорядкуванні його міністерства і план ліквідації української проблеми в рамках підзвітної йому інституції.

Дещо проливає світло на плани польської влади виступ директора Департаменту віровизнання при Міністерстві віровизнання та суспільної опіки Г.Дуніна-Борковського на нараді керівників східних воєводств, яка відбулася 14-го лютого 1939 р. Він заявив що метою діяльності влади на теренах східних воєводств має бути полонізація [14, 36].

15-го лютого 1939 р. міністр суспільної опіки Ж.Костялковський звернувся до Ради Міністрів з листом, у якому виклав пропозиції щодо «посилення польськості» на східних теренах. Він підкреслював, що одним з головних завдань є забезпечення працею безробітних поляків, а також надання виключно їм земельних ділянок. Це, на його думку, мало призвести до збільшення кількості добровольців на переселення до східних воєводств. З іншого боку, ним пропонувалось полегшити і усіляко підтримувати еміграцію українців за кордон, а також поширити акцію, направлену на посилення польського «стану посядання» на інші терени Західної України, особливо на Волинь [13, 269].

На початку 1939 р. Міністерство справедливості видало ухвалу про залучення до роботи на східних теренах, конкретно мова йшла про Львів, польських адвокатів. З цією метою було вирішено заборонити вступ до адвокатських спілок на теренах Польщі, крім східних воєводств, де вступний внесок було зменшено з 800 до 500 злотих. У разі, якщо б і такі умови не спрацювали, пропонувалось застосувати примусове залучення польських юристів на роботу у східні воєводства. Причиною такої жорсткої позиції стало те, що, згідно з даними документу, п'ять-шість з десяти адвокатів повертається, не бажаючи там

працювати [12, 90]. Серед причин, які вплинули на небажання поляків займатись адвокатською діяльністю на теренах Східної Малопольщі, називалися: висока конкуренція зі сторони євреїв та українців, а також побоювання терору з боку останніх [12, 269].

В руслі запланованої урядом акції Міністерством комунікації на початку 1939 р. було ухвалено документ «Посилення польського елемента в Східній Малопольщі». Згідно з оперативними даними, які мало міністерство, 800 працівників-українців, котрі на залізниці обіймали більш-менш значні посади, були ненадійним елементом. В зв'язку з цим пропонувалось усунути їх від виконання обов'язків, а на звільнені місця призначити поляків [12, 334-335]. Подібного роду ухвалу було прийнято Міністерством економіки і торгівлі. В документі зазначалося, що успішне розв'язання української проблеми напряму залежить від збільшення кількості польського населення на теренах Східної Малопольщі. Цифра ця мала становити більш як 50% на користь поляків. Поряд з перерахуванням методів, які застосовувалися владою для досягнення цієї мети (парцеляція, осадництво, ревіндикація зрусифікованої загородової шляхти) відзначалося, що найкращі можливості для збільшення кількості польського елемента на «східних кресах» склалися у містах. Саме поява сильного міщанства, на думку діячів міністерства, мала суттєво допомогти закріпитись у регіоні. Вирішення проблеми ставилось в залежність від розв'язання єврейського питання. В документі зазначалося, що саме євреї займають панівні позиції у містах і «розв'язання єврейського питання на користь польського елемента в великій мірі впливає на досягнення чисельної переваги поляків» [7, 50].

На початку 1939 р. Міністерством закордонних справ було розроблено таємний проект «Головні напрямки еміграційної політики на територіях Львівського, Тернопільського і Станіславівського воєводств.» Зокрема, в документі пропонувалось посилити дії, щодо створення сприятливих для еміграції українців умов. Вже на початковому етапі, на територіях від Збруча і аж до етнічно польських теренів, передбачалося створити коридор на якому переважатиме польський елемент. Лінією, що буде стрижнем цих територій називалась залізниця

Краків – Ярослав – Перемишль – Тернопіль. Згідно з «Головними напрямками...», еміграція мала бути двох типів: закордонною і континентальною. Перший з них пропонувалось застосовувати до українців, при одночасній забороні на виїзд до інших країн на постійне місце проживання полякам. Другий – це так звана тимчасова або «заробкова» еміграція, яку дозволялось застосовувати в першу чергу по відношенню до польського елемента. Поряд з еміграцією, як одним з заходів направлених на збільшення чисельності поляків на територіях Західної України, Міністерством закордонних справ було прийнято рішення про пропаганду і роз'яснення своєї політики на міжнародній арені. Тут, стосовно країн Західної Європи, пропаганда мала здійснюватись в двох напрямках. Перший – про нереальність українських прагнень, щодо незалежності, які базуються на отриманні її за рахунок від'єднання східних земель від Польщі. Другий – про помилковість переконання світового співтовариства, що Німеччина виношує плани направлені лише на експансію у східному напрямку і звернення уваги західних держав на такі ж проблеми з їхніми колоніями, з якими, на думку представників міністерства, вони обов'язково зіткнуться

Зазначалась також необхідність у налагодженні контактів з Ватиканом, який не підтримував репресивних дій щодо греко-католицької церкви. З цією метою до Риму було направлено віце-міністра Я.Шембека, на якого було покладено проведення переговорів на дану тему. Для успішності цієї акції передбачалась координація дій Міністерства закордонних справ і Міністерства релігійних визнань і суспільної опіки

Висловлювалось переконання й про те, що експансія на схід спокон віків робила Польщу могутньою державою. У міжвоєнний період ця концепція, хоч і частково, була представлена військовою колонізацією, а тому, на думку авторів документу, вона повинна продовжуватись, проте потрібно модернізувати форми та методи експансії [12, 94].

Слід зазначити, що перераховані вище ухвали лягли в основу «Проекту закону Ради міністрів в справі акції, направленої на посилення польського елемента у Східній Малопольщі», прийнятого в березні 1939 р. на засіданні Ради міністрів [12, 390-477].

Згідно з «Проектом...», головною метою у політиці уряду було тісне об'єднання Східної Малополющі як з точки зору культури, так і економіки з теренами Речіпосполитої. В контексті запланованих дій передбачалося:

1. В галузі безпеки – збільшення кількості поліцейних відділів та їхнє кількісне і технічне підсилення, воєнізація служби лісництва і звільнення з посад лісників-українців, розширення комунікаційної сітки, зокрема телефонної мережі, з метою швидкого реагування на можливі безпорядки.

2. У відання Міністерства комунікації – Звільнення українців з посад на пошті та телеграфі, а також зі служб, функціонування яких пов'язане з розкладом руху поїздів, діяльністю важливих залізничних вузлів і т.д.

3. У містах – фінансова підтримка різного роду польських громадсько-політичних організацій, суворий контроль при підборі кандидатур на посади у адміністрації, критеріями якого були не лише професіоналізм, але й яскраво виражена пропольська позиція.

4. У галузі освіти – на територіях на захід від Сяну українські, а також двомовні школи переводились виключно на польську мову викладання.

5. На культурно-освітню акцію, направлену на полонізацію освіти і культури в межах Львівського, Станіславівського та Тернопільського воєводств планувалось перерахувати у 1939/40 рр. 50 тис. зл., у 1940/1941 і в 1941/1942рр. – по 65 тис. зл. З тією ж метою у бюджет Міністерства суспільної опіки на 1939/40 рр. передбачалось закласти 29,5 тис. зл. На 1940/41 рр. – 33 тис. зл. і в бюджет 1941/42 рр. – 36 тис. зл. [6, 396].

Акція, запланована ще в січні 1939 р. під назвою «Зміцнення польського елемента», була направлена на придушення прагнень українців до незалежності і стосувалась теренів Східної Малополющі, проте на думку А.Хойновського, є всі підстави вважати, що подібного роду політику уряд збирався запровадити на територіях усіх східних воєводств [6, 238].

Важливим для розуміння глибинних причин, що впливали на майбутні стосунки між польською та українською сторонами, є аналіз дій останньої щодо українських національно-патріотичних

сил, безпосередньо перед початком війни з Німеччиною. Зокрема, спецслужби намагались слідкувати за діяльністю українців не лише в самій Польщі але й за кордоном. Не дивлячись на це, польська офіційна влада не мала достовірної інформації про українсько-німецьку співпрацю, не мали поляки й своїх інформаторів з-поміж провідників ОУН. Проте, ще перед початком Другої світової війни, в липні – червні 1939 р. було проведено низку арештів серед провідних діячів ОУН, які потенційно могли б співпрацювати з німцями. Було ув'язнено близько 30-ти чоловік – активістів організації. В серпні 1939 року в польській пресі з'явився циркуляр Міністерства юстиції, в якому вказувалося на необхідність арешту «ненадійного українського елемента» з-поміж міської і сільської інтелігенції і ув'язнення його в таборі Береза Каргузька [7, 14-15].

З 31-го серпня на 1-ше вересня 1939 року влада інтернувала кілька тисяч українців, що користувалися повагою та авторитетом в своїх колах. В основному це були представники греко-католицької церкви. Більшість з них було звільнено вже на початковому етапі військових дій, інших тримали в Зломові та Бережанах аж до 17 вересня 1939 р. Невідомо, наскільки ця акція допомогла в припиненні антипольських настроїв, які мали місце в вересні 1939 р., проте з впевненістю можна сказати, що вони викликали в широких колах українців не тільки страх, але й ненависть

Наслідком таких дій стали спорадичні напади на відступаючі польські частини, а також намагання помститися тим полякам, які кривдили українців до початку війни. Це явище не набрало масового характеру, проте окремі такі випадки мали місце. Наприклад, напад українців на загін польського війська 17-го вересня 1939 р. в маєтку Романівка Луцького повіту.

Відбувалися також напади як на представників місцевої адміністрації, так і на їхні родини, яким українці намагались помститися за попередні кривди. Так, у вересні 1939 р. українцями було замордовано 28 польських родин у Славетині та Троцанці Бережанського повіту. Хаотичні антипольські виступи припинились через кілька тижнів після початку війни. На думку польського історика Б.Мусяла, протистояння припинила радянська влада, яка намагалася направити агресію українців

лише проти польської інтелігенції. Водночас, не слід забувати, що українці, перебуваючи у стані очікування позитивних змін, які мали відбутись після приходу більшовиків, були вкрай розчаровані політикою нової влади, а тому, вже на початку 1940 р. прослідковувалися тенденції до налагодження взаємовідносин з поляками [12, 133].

Ставлення польського еміграційного уряду до української проблеми на початковому етапі війни було зумовлене: по-перше, історичними чинниками у взаємовідносинах двох народів, тобто уявленнями поляків про єдину, неподільну Річпосполиту «від моря до моря». По-друге, на це ставлення впливали довоєнні погляди поляків на те, хто такі українці, чого вони прагнуть і чи є їхні прагнення корисними для польської держави. По-третє, важливу роль тут відіграла і офіційна позиція щодо поляків з боку українського національно-визвольного руху в особі Організації Українських Націоналістів. Слід відзначити, що свою політику стосовно української проблеми польська сторона вимушена була узгоджувати з планами західних держав (Франції, Англії та Німеччини), які часто просто не хотіли дратувати керівництво СРСР, тому що розуміли: головна мета – залучення СРСР до табору союзників.

Не зважаючи на те, що поляки не хотіли визнавати прав українців на створення своєї незалежної держави на території Західної України, представники уряду вбачали виняткову важливість у співпраці з українцями. Польська сторона усвідомлювала, що без вирішення української проблеми втримати західноукраїнські території в кордонах держави буде справою неможливою. Польський емігрантський уряд було створено наприкінці вересня 1939 р. у Франції. Спочатку він розташовувався у Парижі, згодом переїхав до Анжера, а після окупації Франції розгорнув свою діяльність у Лондоні. Очолив уряд генерал В.Сікорський. Вже 2-го листопада 1939-го р. він зобов'язав Раду міністрів вирішити проблему співпраці з Литвою, Білорусією та Україною.

З метою розв'язання української проблеми було створено Комітет міністрів у справах краю (КСК). 13 листопада відбулось засідання Комітету у складі: голови – генерала Казимира

Соснковського, міністрів – Олександра Ладося, Мар'яна Сейди, Яна Станьчика та віцеміністра з військових справ Мар'яна Кукеля.

Комітет Міністрів у Справах Краю ухвалив декларацію, яка побачила світ 28 листопада 1939 року. Цей документ самі поляки визначили як інструкцію у справі контактів з українською стороною. В ній говорилось про те, що уряд не тільки припускає можливість порозуміння з самостійницьким українським рухом, але й визнає потребу у створенні спільного фронту проти окупантів. Зазначалося, що польська сторона визнає можливість виникнення незалежної української держави і погодиться на найсміливіші пропозиції стосовно її східних кордонів. У інструкції підкреслювалося, що майбутня Україна і Польща будуть об'єднані у федерацію, в якій обидві сторони користуватимуться рівними правами. Згідно з положеннями документу, «проходження кордону між Польщею та Україною буде залежати від ступеня взаємопов'язаності федерального устрою». Гарантувалося й дотримання усіх принципів рівності, а також забезпечення української меншини в складі Польщі і польської в Україні «національними та культурними правами на принципах взаємності».

Резолюцію було передано прем'єру генералу Сікорському, проте він скептично поставився до можливості створення української держави на теренах «східних кресів», вважаючи Західну Україну «передпіллям стратегічним». Тому було прийнято рішення про те, щорезолюція відіграватиме лише роль директив у переговорах з українцями.

Офіційна декларація польського уряду від 18-го грудня 1939 р. не пішла далі загальних тверджень про справедливість та суспільну рівноправність національних меншин, котрі «приймали участь у боротьбі і залишилися вірними польській державі.» Ще трохи раніше, а саме 12-го грудня 1939 р. генерал К.Соснковський заявив: «Про відмову від Львова не може бути й мови. Важко уявити собі розв'язання справи інакше, як таке, що незалежна Україна постане за Збручем».

Комітет у Справах Краю потребував для подальшої роботи над українською проблемою фінансової підтримки, про що

звітував ген. Соснковський. Він виступив з проханням надати на потреби роботи над українським питанням одноразового кредиту в розмірі 100 тисяч і щомісячного в розмірі від 20 до 50 тисяч франків. Після обговорення його пропозиції було прийнято рішення про надання лише одноразового кредиту в 60 тисяч франків на вказані ним цілі [12, 127].

30-го листопада 1939 року було видано декрет президента Речіпосполитої В.Рачкевича про недійсність будь-яких законів, прийнятих окупаційною владою. Це стосувалось і кордонів польської держави. Тобто, на офіційному рівні польський уряд задекларував позицію неподільності кордонів Польщі [7, 179-180].

9-го грудня 1939 р. було скликано польську Національну раду у Парижі, в склад якої входило двадцять представників від різних політичних угруповань. Слід відзначити, що ще під час обговорення проблеми створення Національної Ради виникла дискусія про те, які політичні партії мають увійти до складу ради. Під час обговорення голова Ради Міністрів заявив, що потрібно підтримувати подальші контакти з польськими євреями. Міністр Я.Станьчик зазначив, що в разі утворення такої інституції, як Національна Рада, належить запросити до неї не тільки представників від євреїв, але також і українців. Вражаючим є той факт, що українців та білорусів, як представників слов'янських меншин, в Національній раді представлено не було.

Польський еміграційний уряд визначив основні стратегічні цілі своєї політики. Вони заключали в себе наступні положення:

- 1) Польща повинна здобути незалежність.
- 2) Територія Польщі після війни не повинна зменшитись.
- 3) Для зміцнення безпеки Польщі необхідно ліквідувати проблему Східної Пруссії

Польська сторона намагалась усіляко підкреслювати, що лише уряд на еміграції має легітимне право на управління на територіях колишньої Речіпосполитої. Тому було виражено протест проти мобілізації до лав Червоної Армії, проведеної на теренах Західної України та Білорусії, мотивуючи це тим, що польське, українське і навіть частина єврейського населення цих територій саме в польському уряді бачить той осередок захисту, що вкаже, як належить вчиняти в тій ситуації.

На засіданні Ради Міністрів від 2-го січня 1940 року піднімалось питання про офіційну реакцію польського уряду на мобілізацію колишніх громадян Польщі до лав Червоної Армії. Міністр генерал К.Соснковський представив Раді міністрів три альтернативні варіанти дій, з яких один мав бути прийнятий і переданий до краю як висхідна точка діяльності. Соснковський зазначив, що уряд може пропонувати: по-перше – енергійний виступ краю проти побору, по-друге – масове ухиляння від побору, по-третє – піддатись побору.

Було прийнято ухвалу, в якій говорилось про те, що польський уряд виражає протест проти незаконного примушення громадян Польщі до виконання громадянських обов'язків по відношенню до Радянського Союзу. Вона також містила у собі таємні пункти в яких зазначалося, що польський уряд відкидає на даному етапі можливість збройного повстання, бо воно вимагає більш ретельнішої підготовки та довшого часу, і за існуючих умов викличе масу репресій радянської влади проти мирного населення [7, 140]. Підкреслювалася необхідність пришвидшення евакуації з східних теренів та окреслення тих категорій людей, які першочергово мусять перейти кордон, а тим, хто все ще залишається в краї, не зголошуватися до служби в радянській армії, створювати диверсійні групи з метою здійснення саботажу проти військових поставок нафти та бензину з Румунії до Німеччини. Крім того, зазначалося, що потрібно вимагати від офіційної влади Румунії та Угорщини здійснити заходи по збільшенню прийому біженців [6, 140-141].

Уряд продовжував працювати і над створенням свого війська, до якого намагався залучити українців. З даного приводу виникла суперечка з французами. Польська сторона висловлювала занепокоєння тим, що українці не підуть до лав її війська, а вступатимуть до іноземного легіону. На що французи відповіли, що вони мобілізують до цієї військової формації лише тих українців, які не зголосяться вступати до польських збройних сил [167, 202-203].

Водночас представники ОУН вели активну пропаганду проти того, щоб українці вступали до польського війська, як альтернативу вони пропонували Французький Легіон.

Протоколи Ради Міністрів свідчать про те, що ця агітація була успішною [7, 49].

Уряд Сікорського, в першу чергу, звернув свою увагу на новостворений уряд УНР, до якого увійшли представники петлюрівських кіл на чолі з О.Шульгіним та ген. О.Удовиченком. Поляки знали про те, що уряд Шульгіна не має достатнього впливу серед українців, як на еміграції, так і в Західній Україні. Тому його представникам було доручено налагодити контакти з українськими політичними силами, такими як ОУН, УНДО та українськими соціал-демократами (УСДРП). Український комітет у Парижі з цією метою розгорнув активну діяльність серед української еміграції. На сторінках «Тризуба» О.Шульгін писав: «якщо українці хочуть досягти своєї головної мети – отримати незалежність, вони мусять виступити єдиним фронтом разом з союзниками проти окупантів. До їх думки будуть прислухатися лише тоді, коли вони об'єднаються, а їхні інтереси представлятиме український або ж загальноеміграційний український комітет, який і потрібно створити для цієї мети». На думку О.Шульгіна, українцям необхідно також заручитися підтримкою зі сторони урядів країн світу не тільки у боротьбі проти Польщі чи СРСР за свої права, але й проти тих хто буде після війни контролювати перерозподіл світу .

Для налагодження українсько-польських стосунків Український комітет у Парижі пропонував: припинити чвари між лідерами українського національно-визвольного руху, усунути, як несуттєві, суперечки щодо майбутнього устрою України, здійснювати зовнішньополітичну орієнтацію усіх українських партій та угруповань на союзників, досягти остаточного порозуміння з польською стороною «як необхідного чинника для спільної боротьби з найбільшим ворогом українців – Москвою», здійснювати вирішення усіх спірних українсько-польських питань, зокрема проблему майбутніх спільних кордонів, «у атмосфері взаємних поступок, доброї волі та розуміння вищої мети»

Як бачимо в даних постулатах, окрім закликів до об'єднання, чітко прослідковується позиція, побудована на засадах «прометеїзму», тобто спільної боротьби поневолених народів проти Москви, але в такому випадку це давало право полякам

стояти на своїх позиціях – українська держава має право на існування, але лише на теренах УРСР. Вони вже на початковому етапі війни зайняли чітку позицію щодо української проблеми і ні в якому разі не припускали можливості створення незалежної української держави на західноукраїнських територіях.

Слід зазначити, що загальноукраїнський комітет, який би представляв усі політичні сили українського національно-визвольного руху, створити так і не вдалось. Безрезультатно закінчились переговори у Римі з керівником ОУН А.Мельником, якому було запропоновано долучитися до Українського комітету і підписати антинімецьку декларацію, проте він відмовився, заявивши, що вірить у перемогу Німеччини

Головна мета контактів з українською стороною полягала в тому, щоб залучити розрізнені українські угруповання до боротьби з Німеччиною і виступити спільним фронтом проти окупантів. Іншими словами, польська сторона наголошувала на тому, що для того аби сісти за стіл переговорів з українцями останні мали б об'єднатись, але метою об'єднання українського руху було використання цього руху для своїх цілей – боротьби з Німеччиною.

Джерела та література

1. Державний архів Львівської області (ДАЛО). Фонд П-3 – Львівський обком Компартії України 1939-1946 рр. Опис 1. Справи: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 29, 30, 31, 32, 34, 39, 40, 41, 42.
2. Біла Книга ОУН. Бунт Бандери – Яри – Габрусевича. – Рим, 1941. – 135 с.
3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953. Кн. друга. Документи і матеріали. –К.: Либідь – Військо України, 2004. – 288 с.
4. Два етапи. – Торонто, Онтаріо. Центральне бюро Ліги Визволення України, 1950. – 31 с.
5. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. (У трьох томах). Т. 1. 1939-1945 рр. –Львів, 1996. – 750 с.
6. Документы и материалы кануна второй мировой войны 1937-1939 в двух томах. –Т. 2. Январь – август 1939 г. Под

- редакцией А.Бондаренко, И.Земського. – М.: Политиздат, 1981. – 415 с.
7. Документы и материалы кануна второй мировой войны у двух томах. Т. 2. Архив Дирксена (1938-1939 гг.). – М.: Госиздат лит. лит-ры, 1948. – 287 с.
 8. Життя і смерть полковника Є.Коновальця. Документи, матеріали, спогади, щоденники, листи, фотографії. – Львів, 1993. – 515 с.
 9. З історії революційного руху у Львові. 1917-1939. Документи і матеріали. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1957. – 797 с.
 10. Історія Львова в документах і матеріалах. – К.: Наукова думка, 1986. – 420 с.
 11. Косик В. Розкол ОУН 1939-1940. Збірник документів. – Львів: Львівський державний університет ім. І.Франка; Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1997. – 134 с.
 12. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т. 1. – Львів: Львівський державний університет ім. І.Франка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України, 1997. – 384 с.
 13. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т. 2. – Львів: Львівський державний університет ім.І.Франка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України; Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1998. – 383 с.
 14. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). Т. 3. – Львів: Львівський державний університет ім.І.Франка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України; Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1999. – 382 с.
 15. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж-Нью-Йорк-Львів: Наукове товариство ім. Т.Шевченка у Львові, Українознавча бібліотека НТШ, 2003. – 659 с.

16. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – Т. 1. 1939-1953. –К.: Наукова думка, 1995. – 748 с.
17. Кульчицький С. Проміжний звіт робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН-УПА. Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант) / НАН України. Інститут історії України. – Київ, 2000. – 38 с.
18. Литвин М. Документи Армії Крайової про військово-політичне протистояння на заході України у роки Другої світової війни // Україна в минулому. – Вип. VII. – К.-Львів, 1995. – С. 129-142.

УДК 94(477.8)«1939/1940»

В.Півоварчук

ВПЛИВ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ НАСЕЛЕННЯ (1939-1940 рр.)

У статті здійснено аналіз особливостей соціальної політики радянської влади. Розкрито вплив радянської заходноукраїнських земель на життєвий рівень населення (1939-1940 рр.). Доведено, що прикладом позитивного впливу можна вважати розв'язання такої болісної проблеми як безробіття, надання частині робітничих сімей житла, залучення населення до користування здобутками радянської системи охорони здоров'я та соціального забезпечення. Разом з тим, господарська політика нової влади зумовила порушення балансу в заходноукраїнській економіці. Централізовані соціалістичне виробництво та сфера обслуговування не могли встигнути за повсякденними потребами населення, тому рівень постачання, обслуговування та їх якість стояли на вкрай низькому рівні. Руїнування традиційної інфраструктури заходноукраїнського суспільства, основу якої склали економічно незалежні кооперативи, зумовило розбалансування споживчого ринку та падіння життєвого рівня населення.

Ключові слова: радянська, заходноукраїнські землі, рівень життя населення, соціально-економічні реформи.

В статті проведено аналіз особливостей соціальної політики советської влади. Раскрыто влияние советизации западноукраинских земель на жизненный уровень населения (1939-